

# CONCEPTUL DE AGRONOMIE SOCIALĂ

## LA A. CIAIANOV ȘI P. ROSIADE

*Vasile-Mihai Cucerzan \**

**Abstract:** The concept of social agronomy wants to shed light on the needs and socio-human consequences of agriculture and the way in which they satisfy certain needs especially of the directly interested social category - the countryside. Therefore, "social agronomy" could be defined as that discipline which, relying on agriculture, deals with its social (or rather socio-human) aspects and consequences. Under the sign of this socio-economic orientation from the interwar period it is found a synthesis of scientific concerns of an economic, social and cultural nature, we can appreciate that "social agronomy" is that discipline that studies the way agriculture, as an activity productive, must contribute to increasing the quality of life and work of peasant farmers, of the level of civilization of the traditional village and of the social whole of which it is a part. In this article, it is presented P. Rosiade's vision regarding Al. Ciaianov's conception of "social agronomy" and the role played by it in the evolution of the village and rural space in general.

**Keywords:** social agronomy, rural space, village, rural development, countryside.

Dacă importanța istorică, etnică și culturală a actului și țăranelor români a stat la baza internă a interesului teoretic și practic față de această realitate multă vreme determinantă a națiunii, înțelegerea corectă a problemei necesită raportarea sa la contactul european în general, acela răsăritean în special.

Evidentă pentru toată lumea, starea predominant precară, economică mai ales, a satului românesc fusese mereu raportată la situația prosperă a mediului rural european din vestul și centrul continentului. Iar atenția intelectuală față de această problemă era cu atât mai justificată cu cât de situația satului românesc a depins, în proporție hotărâtoare, realitatea întregii societăți românești. De unde interesul atât față de cunoașterea corectă a satului cât și față de politica de îmbunătățire a situației sale. Măsurile preconizate în acest sens au fost 1. de natură economică (în special sub aspectul proprietății și al producției), 2. socială (la un moment dat ca reglementare a raporturilor dintre proprietari, arendași și țărani), 3. politică (libertatea și egalitatea în fața legii inclusiv în dispute electorale) 4. culturală (prin școli, biblioteci, acțiuni de popularizare a culturii).

Așadar numitorul comun al tuturor era unul și același: ameliorarea statului, a ocupațiilor sale fundamentale, a lumii rurale și a vieții țăranelor.

---

\* Lector Dr., Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca, Romania, mcucerzan@usamvcluj.ro

Căile recomandate erau de natură conservatoare (între altele menținerea și revitalizarea vieții rurale sănătoase de odinioară, respingerea noului capitalist alogen), liberală (introducerea standardelor europene capitaliste), socialistă (înlăturarea vechiului regim economic și social politic fie prin reforme, fie prin revoluție).

În acest context de preocupări ne propunem să prezentăm concepția cunoscută sub numele de „agronomie socială”.

Așa cum arată unul dintre adepții acestei orientări. „ca *doctrină* agronomia socială apare sub forma unui sistem de măsuri luate în vederea îndrumării și agricole într-o țară, urmând o rațională linie de conduită și luând în seamă totodată condițiile mediului respectiv.”<sup>1</sup>

După cum specifică acest autor, începuturile agronomiei sociale datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Italia, sub forma „catedrelor ambulante” de agricultură, în Belgia și Franța ca un serviciu al agronomilor statului, în Rusia, apoi în Bulgaria. Catedrele ambulante încep cu 1886 însă în Germania, cu începutul anilor 1870, profesori ambulanți de agricultură. Dar numai la începutul secolului XX se poate vorbi de o „generalizare și sistematizare a acțiunii social-agronomice” (între reprezentanți: P. De Wuyst în Belgia, A. Bizzorezzo în Italia, A. Fortunatov, V. Vladimirski, A. Ciuprov în Rusia). Un rol deosebit în elaborarea științifică a acestei concepții l-a avut A. Ciaianov cu lucrarea *Principiile și metodele de lucru ale agronomiei sociale*. Considerațiile lui P. Rosiade asupra acestui subiect au la bază tocmai conținutul acestei lucrări a lui Ciaianov prezentată în limba română la inițiativa Ministrului Agriculturii și Domeniilor, „nu ca o traducere propriu-zisă, ci ca o *expunere* care și-a propus să înfățișeze *problemele care prezintă interes pentru România*.”<sup>2</sup>

„*Concepția și problemele agronomiei sociale*, arată Rosiade, se confundă cu *problemele* formelor și a *mecanismului evoluției agricole*, în care trebuie să existe o *voință* sau *rațiune socială organizată*, o *conștiință socială vie*; *misiunea și scopul agronomiei sociale* s-ar rezuma deci în a *infiltra raționalizarea în procesul al cercetării creatoare* privind domeniul agriculturii.”<sup>3</sup>

Operând o „introducere” în „agronomia socială” a lui Al. Ciaianov, P. Rosiade arată că în concepția autorului rus „problema practică a acestui fenomen implică următoarele îndatoriri: 1) introducerea în agricultură a celor mai perfecționate tehnici agricole și zootehnice; 2) adaptarea fidelă a gospodăriilor agricole la împrejurările schimbătoare ale realităților economice; 3) organizarea agricultorilor în obști care să ofere gospodăriilor mici avantaje exploatațiilor agricole mari precum și să aprofundeze și să conștializeze principiile economiei

---

<sup>1</sup> P. Rosiade, *Cuvânt introductiv la Agronomia socială*. Principii – metode de lucru, București, 1930, p. 3.

<sup>2</sup> *Ibid*, p. 5.

<sup>3</sup> *Ibid*, p. 3.

rurale stabilite în program (acela de organizare a gospodăriilor agricole). *Instrumentul* agronomiei sociale este agronomul, dar nu specialistul pur tehnic, ci „apostolul care se dedică operei de organizare a procesului de lentă înnoire a agriculturii”, agronomul care vede îndeosebi „oamenii, sufletul lor, conștiința și voința lor.” Pentru o agricultură nouă se cere realizarea *operei sociale* de creare în popor a unui spirit nou și a unei culturi noi. Or, această activitate poartă numele de *agronomie socială*, o agronomie cu un pronunțat corector social.<sup>4</sup>

Pentru toate aceste motive este potrivit să prezentăm, în linii esențiale, doctrina lui Ciaianov în versiunea selectivă a lui P. Rosiade respectiv a secției de studii; documentare și statistică a Ministerului Agriculturii și Domeniilor din România anilor 1929-1930. mai întâi este prezentată caracterizarea sistetică făcută de A. Ciaianov agronomiei sociale: „*agronomia socială* apare ca o componentă a economiei politice și alcătuiește un sistem de măsuri de ordin public, indicate în vederea îndrumării progresului agricol al unei țări, potrivit cu diferitele împrejurări specifice localității respective.”<sup>5</sup> Pentru a preciza înțelesul acestei definiții este schițată „concepția dezvoltării agriculturii”: - proprietarii sunt factorii hotărâtori: - luarea în calcul a condițiilor specifice; - creșterea populației (aspectul demografic); - cunoașterea schimbărilor din piețele de desfacere și raționalizarea tehnicii.

A. Ciaianov și-a propus să lămurească, în linii generale, următoarele probleme: 1) funcționarea mecanismului dezvoltării agricole și transformarea sistemului de producție sub presiunea noilor condiții; 2) intervenția „rațiunii sociale” în acest proces de transformare și rezultatul acestei influențe.<sup>6</sup>

La prima problemă se arată că procesul de transformare a agriculturii semnifică o selecție naturală a formelor economice în virtutea căreia vor supraviețui formele mai reușite respectiv mai potrivite mediului în schimbare. Prin acest mecanism, „în ultimă analiză, evoluând în căutarea lor creatoare spre o formă mai nouă adecvată, gospodăriile progresiste încep a se fixa asupra acestui tip nou de gospodărie, iar izbânda lor ispitește pe celelalte să facă la fel și te călăuzește – încet dar sigur – spre tipul nou de gospodărie. În jurul noului tip mediu gospodăresc fixat, oscilează pendulul experimentării creatoare.” La cea de a doua problemă se precizează că rațiunea socială va putea să influențeze procesele evoluției agricole prin a) schimbarea condițiilor economice înconjurătoare în cadrul cărora mecanismele secrete ale evoluției vor căuta „să adapteze formele de organizare gospodărească la noul sistem al condițiilor economice”; b) accelerarea prin raționalizare sugerată voinței și rațiunii gospodăriilor, „îndrumarea cercetării lor creatoare asupra formelor considerate ca fiind cele mai raționale.”<sup>7</sup> Putem să interpretăm că prin „cercetarea creatoare” a gospodăriilor, nu se înțelegea o activitate științifică propriu-zisă, calificată, ci studierea, chiar și la nivelul conștiinței comune, a fenomenului agrar nemijlocat. Ținând cont de această

---

<sup>4</sup>*Ibid*, p. 3-4.

<sup>5</sup>*Ibid*, p. 7.

<sup>6</sup>*Ibid*, p. 8.

<sup>7</sup>*Ibid*, p. 10.

precizare se înțelege de ce scopul și misiunea agronomiei sociale rezidă în „infiltrarea raționalizării în procesul spontan al cercetării creatoare.”<sup>8</sup>

Lucrarea, *Metodele de lucru ale agronomiei sociale*, propune conceptul de „agronom organizator”. „Obiectul principal al activității sale îl formează oamenii, sufletul lor, voința și conștiința lor, relațiile lor și nu țarinile, animalele și uneltele gospodăriei. Vrând să creeze o nouă agricultură, el creează în poporul rural un spirit nou, o *cultură nouă* și lasă în sama acesteia de a crea ea însăși o nouă agricultură.” Înșușirea cea mai importantă, distinctivă chiar, a acestei activități este caracterul ei social având menirea de a filtra „energie creatoare” și „anumite îndrumări inițiativei gospodarilor”, dar „fără a înlocui energiile economice rurale.”<sup>9</sup> În acest scop „agronomul organizator” elaborează un „plan rațional” pentru trecerea de la sistemul vechi la sistemul nou de producție, mobilizează lucrătorii (care își conduc gospodăriile după voința proprie), le transmite o cât mai vie „impulsivitate emotivă”. Printre mijloacele recomandate pentru acest scop sunt: propaganda verbală (discuții în consiliul comunal, la cârciumă, în piață, organizarea de conferințe însoțite de modele „vii”), propaganda vizuală (afișe, broșuri, și foi populare, pamflete). Se acordă atenție deosebită „exemplului viu” cu deosebire expozițiile și demonstrațiile cu mașini agricole uneori chiar pe ogoarele țăranilor. O altă metodă eficientă este înființarea de grupuri de acțiune alcătuite din cei vii destoinici gospodari astfel încât în fiecare sat să se dezvolte o „viață proprie”, desprinzându-i pe gospodari la anumite lucrări în comun. Se recomandă totodată înființarea magaziiilor de aprovizionare cu mașini agricole, semințe și îngrășăminte, a stațiunilor de curățat și treierat cerealele fără a se omite nici consilierea personală a plugarilor.

Vizând influențarea dezvoltării spontane a agriculturii, mijloacele agronomiei sociale trebuie să urmărească efecte de masă asupra întregii populații sătești luată la un loc. Spre a pune în mișcare mintea românilor, și a o deschide spre o schimbare „în mai bine” se recomandă acțiunea de răspândire a culturii generale și de conștientizare a scopurilor agronomiei sociale.

Revenindu-se detaliat la planul de activitate se prevede un „program diferențiat” pentru fiecare grupare socială a țăranimii. Acest plan trebuie întocmit pe baza cunoașterii obiective a economiei locale, a necesităților acesteia, „pentru un *bun diagnostic* care să asigure *succesul tratamentului* evitându-se întâmplătorul.”<sup>10</sup> Elementele realității locale de care trebuie să se țină seama în culegerea informațiilor sunt: 1) fixarea în spațiu a obiectului cercetării (regiunea, situația hidrografică); 2) fixarea în timp a acestui obiect (istoria esențială a regiunii; evoluția sa economică); 3) cercetarea „chestiunilor de amănunt” ale împrejurărilor naturale ale regiunii (geografia, sistemul geologic, structura rocilor, solurile, clima, vegetația); 4) examinarea tehnicii agricole locale și a experienței gospodarilor locali (de care trebuie să se țină seama); 5) alcătuirea unui calendar agricol local; 6) studierea „omului gospodar”, a situației demografice și etnografice a populației, a

---

<sup>8</sup>*Ibid*, p. 11.

<sup>9</sup>*Ibid*, p. 15.

<sup>10</sup>*Ibid*, p. 23.

gospodăriilor acesteia; 7) studierea relațiilor sociale și economice (statistica proprietății, a averilor imobiliare, folosirea pământurilor, arenda, condițiile locale de muncă și de viață); 8) cunoașterea condițiilor și organizației pieței locale; 9) mișcarea cooperatistă locală; 10) celelalte forme de activitate publică din regiune (școală, spitale, măsurile economice ale statului și organizațiilor publice).<sup>11</sup>

Toate aceste elemente, care amintesc de *cadrele și manifestările* profesorului Dimitrie Gusti, vor servi, prin cunoașterea lor, la stabilirea esenței și a direcției de evoluție viitoare, în sens progresist, a gospodăriei agricole locale. Aceasta pentru că „fără prevedere nu este posibilă o producție agricolă.” Prin toate acestea se facilitează identificarea „formelor tehnice” de realizare a planurilor de organizare în acord cu condițiile pedoclimatice locale precum și a formelor de tranziție „de la stările de fapt la idealul propus.”<sup>12</sup> După stabilirea în amănunțime aplanului de reformare a gospodăriilor agricole țărănești, urmează stabilirea măsurilor agronomice „care vor avansa această reformă, o vor accelera îndrumând-o în același timp prin dezvoltarea programului propagandei agronomice.”<sup>13</sup>

Capitalul consacrat *Organizației social - agronomice* definește noțiunea de „agronom social” ca fiind „o instituție socială care, prin unitatea ei de acțiune și prin concentrarea voinței, alcătuiește un întreg.” Cu diagnoza „suferințelor” agriculturii locale este însărcinat „Institutul de Agronomie socială.”<sup>14</sup> Pe lângă activitatea prin propagandă orală sau vizuală, agronomia socială beneficiază nu numai de aportul agronomilor sociali ca „întreg” în cadrul acestui Institut, ci și de competența unor instituții anexe. Acestea se vor ocupa de înzestrarea tehnică modernă (mașini, instrumente perfecționale), organizarea comerțului de mașini și unelte agricole „pe bază de mutualitate”, înființarea de magazine agricole cu prețuri cât mai scăzute, acordarea de credite pe termene lungi cu dobânzi mici.<sup>15</sup>

Ca *organizator*, în cadrul organizării agronomice a agriculturii, specialistul agronom trebuie să se ocupe prioritar de organizarea gospodăriilor țărănești, și nu de activitatea lor concretă, productivă. Între acțiunile lor specifice este și cursul de sociologie sau economie rurală pentru țărani, organizarea de întreceri între producătorii direcți pentru a se stimula energia lor creatoare, punerea în valoare, din punct de vedere pedagogic, a rezultatelor competiției, promovarea avantajelor noilor procedee și a „metodei economice.”<sup>16</sup> Iar scopul său final nu este „fericirea” unei gospodării izolate, ci popularizarea prin demonstrație a experienței acesteia în vederea constituirii unor gospodării model pe o scară cât mai extinsă.

Pledoaria pentru asocierea agricultorilor în diferite cooperative este o altă caracteristică a agronomiei sociale. Scopul cooperativelor este acela de a oferi gospodăriilor mici avantajele exploatațiilor mari. Mai departe aceste gospodării agricole trebuie să se unească neaparat în „uniuni cooperatiste”. Un alt avantaj

---

<sup>11</sup>*Ibid*, p. 24-26.

<sup>12</sup>*Ibid*, p. 28.

<sup>13</sup>*Ibid*, p. 29.

<sup>14</sup>*Ibid*, p. 31.

<sup>15</sup>*Ibid*, p. 79.

<sup>16</sup>*Ibid*, p. 88.



cooperativei survine în „dezvoltarea socială a satului”<sup>17</sup> și, deodată cu aceasta, ea este importantă și pentru agronomia socială și pentru economie întrucât organizează cât mai rațional însăși acțiunea economică.

Din păcate, acest sistem cooperatist, bazat pe principiile liberei inițiative, a fost ulterior diferit aplicat de către regimul comunist, adeseori prin metode brutale, ceea ce a determinat numeroase drame în viața satului autohton.

Activitatea agronomică pe țărâm social precum și rezultatele sale trebuiesc înregistrate în cadrul unui oficiu al „circumscripției agronomice” în vederea alcătuirii unui „raport general”. Între atribuțiile acestui oficiu ar fi cercetarea realităților sociale rurale cu metodele și mijloacele agronomiei sociale sesizându-se lipsurile, activitatea social-agronomică propriu-zisă, efectul economic al propagandei agronomice.<sup>18</sup>

Lucrarea prezentată de către P. Rosiade (*Agronomia socială*) prezintă concepția în din reprezentanții clasici ai acestei orientări – A. Ciaianov. Având la bază o solidă pregătire economică și agronomică, atât pe planteoretic cât și practic (este avută în vedere experiența din Rusia, a organizației agronomice din Belgia ș.a) ea a putut servi de model și agronomilor și celor implicați în viața rurală din țări precum Bulgaria.

Și întrucât concepția și metodele agronomiei sociale se referă, cuprinzător, la întreaga realitate rurală (proprietate, producție, organizare socială și cultură), prezintă un interes deosebit și pentru sociologia rurală.

Oricum, de experiența acestei lucrări s-au folosit nu numai cadrele de specialitate din sociologia, economia și agricultura noastră interbelică, ci și, în favoarea acesteia și a satului românesc, o seamă de intelectuali precum: Crum Mihăilescu, Stanciu Stoian, Virgiu Madgearu, Ion Mihalache, N. Constantinescu – Ismail sau profesorul clujean Mihai Șerban ș.a.

După cum se poate constata, în multe privințe agronomia socială este utilă și astăzi, în această tumultoasă perioadă de tranziție către o societate și agricultură modernă, integrată european.

---

<sup>17</sup>*Ibid*, p. 91.

<sup>18</sup>*Ibid*, p. 106.